

Uşaklıgil'in uzun cümlesi

Peyami Safa

HALİD Ziya Uşaklıgil'in neslinden sonra gelenlerin çoğunda uzun cümleye karşı bir yılgınlık görünür. Bunu kaideleştirenler de olmuştur: Halk dilinin sadeliğini ve konuşma dilindeki cümlelerin kısalığını ileri sürerler. Edebiyatı Cedideden sonraki iki neslin birçok muharrirleri, ellerinde bu yanlış ölçü, köprü üstünde vapura koşarken bir dostuna rastlayan adamın kırık dökük cümlelerindeki otomatizmin nesirde sadeliğe ve tabiiliğe delâlet eden üstün bir kıymet olduğuna inanmışlardır. Bazıları da otomobil ve uçak devrinde uzun cümle yazıp okumayı, içinde yaşadığımız büyük huz devrinin ritmine aykırı bulurlar.

Hattâ Servetifünun nesli bile kendisini bu noktada hatalı görmeğe başlamıştı. Son romanlarından birinde 17 satırlık bir cümle yakalayan amcam Ali Kâmi Akyüz, bana gönderdiği bir mektupta bu uzun kelime katarının birkaç parçaya bölünmesi mümkün olup olmadığını soruyordu.

Kendisine verdiğim cevapta, o cümleyi üçe böldükten sonra gösterdim ki bütünüün yapısındaki manalar kaybolmaktadır. Bundan başka, «durée» denilen sürekliliğin şuurdaki hali, bazan yalnız böyle uzun cümlelerle ifade edilebilir.

Edebiyatta uzun veya kısa cümle diye bir inhisar ölçüsü yoktur. Bir metinde harekete ait cümleler kısa, tahlile ait cümleler uzun olabilir. Bazan hareketin ve tahlilin bünyesi bunun aksini de gerektirir. Halid Ziya Uşaklıgil, düşünme idmanından mahrum, küçük hamleli zekâlara uzun görünen cümlelerle, Türk romanına en çok muhtaç olduğu kıymeti, yani tahlili düşüncüyü getirmiştir.

Mimarlıkta bir binanın hacmi nasıl maksadının emrinde ise, yazıda da bir cümle muhtevasına göre uzun veya kısa olur. Halid Ziya Uşaklıgil, batıdakilere nisbetle inşa tarzının ve üslûbunun değeri ne olursa olsun, iki katlı sahte kübik ev kalfası değil, büyük yapı mimarıydı.

